

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת בבא מציעא צ"ט-ק"ה

בס"ד, י"ב אב תשס"ט

גליון מס' 532

השבוע בגליון

- ◆ נטילת משכנתא לצורך רכישת דירה
- ◆ לחש להוצאת עין הרע?
- ◆ השבעת המלאכים שישמרו על קולו הערב של החזן
- ◆ הגייה שגויה של שם מלאך עלולה להזיק
- ◆ אילו לחשים מותר ללחוש בימינו?

◆ מינוס בבנק - מותר או אסור?

- ◆ מדוע שוכר דירה חייב להתקין בה מעקה?
- ◆ יוכוח בין השוכר למשכיר על הקמת מעקה
- ◆ השוכר דירה מנכרי חייב להקים מעקה?
- ◆ העתקת מזוזה מדירה לדירה
- ◆ אדם שאין באפשרותו לרכוש מזוזות

דבר העורך

מדוע חרה אפו של מיניסטר אוברוב?

לא מכבר למדו לומדי הדף היומי את סוגיית "תגרי לחי".
אפיזודה מעניינת ומאליפה כאחת כרוכה בסוגייה זו, וכל אימת שלומדי בית המדרש מגיעים לסוגיית "תגרי לחי", חיוך רחב עולה על פניהם בהיזכרם במעשה הגרף אוברוב, אותו נוהג היה הנצי"ב מוולאז'ין, רבי צבי יהודה נפתלי ברלין, בעל "העמק דבר" לספר לתלמידיו, למען השריש בקרבם מוסר ואהבת התורה.

היה זה בימי הצאר ניקולאי אשר שלט ברוסיה ביד ברזל. אחד ממקורביו של הצאר, הגרף אוברוב, אשר נודע בפקחותו ובערמומיותו, וכישוריו היו לשם דבר, מונה על ידו לכהן כמיניסטר ההשכלה. ידידים רבים היו לאוברוב הרוסי, ועל הרבים ששיחרו לפתחו נמנו גם יהודים מחוגי המשכילים.

באחד הימים ההם, בשבת המיניסטר אוברוב עם ידידו המשכיל ד"ר ליליינטל, הבזיק רעיון מרתק במוחו של אוברוב, ועל אתרו הוא שטח את בקשתו לפני הדוקטור: "אני חפץ להכיר את תורתכם, שאתם היהודים כה מרבים להגות בה, ואשמח אם תלמדני מפניני חכמתה!".
ד"ר ליליינטל נענה לאתגר, ובשובו לביתו כינס ידידים אחדים מחוגי ההשכלה, אנשים יודעי ספר, כדי לטכס עצה ולהחליט מהי הסוגיה המתאימה ביותר למח רוסיה חריף ביותר, אך מנוכר לחלוטין לכל דבר שריח יהדות נודף הימנו.

ישבו המשכילים, עלעלו במסכתות שהוצאו מן המרתף לרגל המאורע, העלו עשן במקטרתיהם, וסרקו בזכרונם את כל אשר קלטו בילדותם ובימי בחרותם. "סוגיית" "יאוש שלא מדעת" במסכת בבא מציעא, פלט משכיל קשיש, "אינה מתאימה עבורו. יש בה סברות עדינות והגדרות דקות מידי בשביל ראש עבה כשל אוברוב". "גם את סוגיית" "תקפו כהן" במסכת זו לא הייתי מציע ללמדו", ניסח בדילומטיות משכיל

דף קא/ב ושוכר חייב לעשות לו סולם, לעשות לו מעקה

מדוע שוכר דירה חייב להתקין בה מעקה?

בסוגייתנו מבואר ש"שוכר חייב... לעשות לו מעקה". הראשונים (הגהות מימוני, הלכות רוצח ושמירת הנפש, פרק י"א, הלכה א') מבארים, כי מן התורה מצוות בניית מעקה אינה מוטלת על שוכר בית, כי אם על בעל הנכס, אלא שחז"ל תקנו מצוות מעקה לשוכר שמא המשכיר לא יבצע את המוטל עליו.

נחלקו הראשונים האם בְּתִקּוֹן חז"ל מצוות מעקה לשוכר, הם ביטלו את המצווה מן התורה שהיתה מוטלת על המשכיר, ומעתה השוכר בלבד הוא שמחוייב במצווה זו (סמ"ג; עיין "תועפות ראם" על היראים, סימן רל"ז), או שמא חובתו של המשכיר נותרה על כנה, והתווספה חובה על השוכר (יראים שם). [סברת הסמ"ג, לכאורה היא: שהרי מטרת תקנת חז"ל היא לחזק את קיום המצווה, ואם שניהם יהיו מחוייבים בה הם יטילו את קיומה זה על זה, אך אם רק השוכר מחוייב בה - הוא יבצענה].

יוכוח בין השוכר למשכיר על הקמת מעקה: ה"מנחת חינוך" (מצווה תקט"ו) דן בנושא ומעלה השלכה מעניינת בין שני הצדדים המוזכרים לעיל. יש לדון מה הדין כאשר המשכיר מתייצב בביתו של השוכר ומבקש לקיים את מצוות מעקה המוטלת עליו מן התורה, ואילו השוכר טוען נגדו, הרי גם לי יש מצווה מדרבנן להקים את המעקה ואיני רוצה להפסידה, כיצד ננהג? ובכן, אם חז"ל ביטלו את מצוות מעקה של המשכיר, טענתו אינה נשמעת כלל ועיקר שהרי אינו שייך במצווה זו. לעומת זאת, אם לא ביטלו את מצוותו של המשכיר להקים מעקה, הוא קודם, שהרי עליו מוטלת מצווה דאורייתא ואילו על השוכר מוטלת מצווה דרבנן.

השוכר דירה מנכרי חייב להקים מעקה? מה דינו של יהודי ששכר דירה מנכרי, הגם עליו הטילו חז"ל את מצוות בניית המעקה?

כדי לענות על שאלה זו, תחילה עלינו להגדיר את מצוות מעקה שהוטלה על השוכר על ידי חז"ל. מדברי ה"מנחת חינוך" (שם) משמע, שחז"ל תקנו מצוות מעקה לשוכר כדי שלא ייווצר מצב שהוא יגור בבית שאין בו מעקה. ממילא, גם השוכר בית מנכרי חייב במצווה זו, ואין זה עניינו אם משכיר הדירה מחוייב גם הוא במצוות מעקה אם לאו.

עילוי נשמת

אבינו וסבינו הרה"ח
ר' **משה כפתורי (קנוף)** ז"ל
ב"ר יצחק שמואל ז"ל
נלב"ע י' באב תשמ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

מרת **גיטה גרינברג** ע"ה
ב"ר שמעון שו"ב לייבל ז"ל
נלב"ע י"ג מנחם-אב תשנ"ו
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **שמעון גרינברג** ומשפחתו שיחיו-ת"א

עילוי נשמת

הר"ר **אהרן סלומון** ז"ל
ב"ר זאב ז"ל
נלב"ע י"ז באב תשמ"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **זאב סלומון** ומשפחתו שיחיו - בני ברק

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **רפאל נאמן** ז"ל
ב"ר מנחם ומלכה ז"ל נלב"ע ט"ז באב תשס"ג
תנצב"ה

אולם המהרי"ל דיסקין זצ"ל (קונטרס אחרון, סימן ה'; אות רנ"ו) מצדד לומר שחז"ל תקנו לשוכר את מצוות המעקה, שמא המשכיר לא יתקין את המעקה ותבטל מצווה עשה מדאורייתא. מעתה, אם המשכיר עצמו אינו חייב במצווה, אין כל עילה להטלתה על השוכר, ובמקרה זה יהא השוכר פטור ממצוות מעקה. אמנם, מוטל עליו לדאוג שלא יסתכנו בני ביתו בנפילה מן הגג, אך אין מוטלת עליו מצוות בניית מעקה (עיין "חיי אדם", כלל ט"ו, סעיף כ"ד; "חזון איש", חו"מ, ליקוטים, סימן י"ח). [יתכן שכל דברי המהרי"ל הם משום שנקט כדברי הסמ"ג הנ"ל].

דף קב/א לא יטלנה בידו ויוצא העתקת מזוזה מדירה לדירה

בסוגיינתו מבואר שהעוזב את דירתו אינו רשאי להסיר את המזוזות ממשקופיה אם הדייר שנכנס במקומו לדירה הוא יהודי. אלא שבגמרא לא התבאר אם בעל המזוזה רשאי לדרוש ממון מן הדייר החדש תמורת המזוזות. עוד יש לברר האם דווקא כאשר בעל המזוזות מתכוון לשמרן בבית גנזיו אין הוא רשאי להסירם, או שמא גם אם כוונתו להתקין במשקופי דירתו החדשה, עליו להשאירן בבית הישן. בנוסף לכך יש לדון, האם גם כאשר לא עולה בידו של בעל המזוזות לרכוש מזוזות חדשות לדירתו החדשה עליו להשאיר את המזוזות? ובכן, בשאלות אלו דנו בארוכה ברותינו הראשונים והאחרונים, ובמאמר שלפנינו, ננסה להגיש את תמצית הדברים.

מדברי בעלי התוספות אנו למדים כי קיימים שני טעמים לכך שאסור למוכר לעקור את המזוזות: **א.** המזיקים נכנסים לבית אשר אין בו מזוזה, והנוטל את המזוזה הרי הוא כמזמינם להכנס לבית (קא/ב, ד"ה "לא יטלנה ויצא"). **ב.** עקירת המזוזה מבטלת ממנה את המצווה ואין לעשות כן (שבת כב/א ד"ה "רב"). על חומרת העניין נוכל לעמוד מסוגיינתנו בה מסופר על אדם שיצא מביתו ונטל עמו את המזוזות הבית, וסופו שקבר את אשתו ואת בניו.

תשלום דמי המזוזות על ידי הדייר החדש: בדברי רבים מן הראשונים לא ניתן למצוא הכרעה ברורה לגבי השאלה אם הדייר החדש חייב לשלם על המזוזות לבעליהן. לדוגמא, הריטב"א כותב **"ואפשר** שחייב לשלם לו על המזוזה". גם ה"בית יוסף" (יו"ד, סימן רצ"א) מביא את דעת רבינו מנחם "שאם הראשון מקפיד על דמיה **טוב** לשלמה לו אבל אין מוציאין" את הממון בכפייה מהדייר החדש. לפיכך, כאשר פסק הרמ"א (שם): "ואם הקפיד על מעותיה, השני **צריך** לשלם לו", דנו הפוסקים אם כוונתו היא לתביעה ממונית לכל דבר שאפשר להוציאה בבית דין, או שמא התכוון לפסוק ברוח דברי הראשונים **שטוב** יעשה הדייר החדש אם ישלם דמיה, אך אין בית דין יכולים לכופו על כך.

מהו איפוא יסוד הספק שעובר כחוט השני בספרי הפוסקים לדורותיהם? מדברי הב"ח (שם) ניתן לעמוד במקצת על שורשו של ספק זה. לדבריו, ההכרעה בשאלה זו תלויה בשני הטעמים המבארים מדוע על בעל המזוזות להותירן על כנן. שכן, אם אין הוא רשאי להסירן מפני המזיקים, הרי ההנאה כולה של הדייר החדש שבגינו אין מסירים את המזוזה כדי שלא יינזק, ולפיכך עליו לשלם את דמיה. אולם, לפי הטעם השני, שבעל המזוזה אינו רשאי להסירה משום שעקירת המזוזה היא ביטול מצווה, רשאי הדייר החדש לטעון כי בעל המזוזה השאירה בשל הלכה שנוגעת לו בלבד ואין כל עילה לחייבו בתשלום (וע"ע בפרישה, אות ג').

עקירת מזוזה כדי לקובעה בבית אחר: הריטב"א כותב בשם השאלתות, שהאיסור לעקור את המזוזה ממקומה, אינו אלא כאשר בעל המזוזה מתכוון להניחה למשמרת, אך אם הוא מבקש לקובעה בבית אחר אין בדבר כל איסור, משום שהמזוזה תמשיך לשמש לדבר מצווה. מדבריו עולה בבירור, כי לדעת השאלתות טעם איסור עקירת המזוזות הוא משום שאין לבטל את המצווה. שהרי לפי הטעם השני, שאסור לעקור את המזוזה מפני המזיקים, העובדה שהמזוזה תלקח לשמש למצווה בבית אחר, אין בה כדי למנוע את המזיקים מכניסה לבית ואסור לבעל המזוזה לעקרה.

אדם שאין באפשרותו לרכוש מזוזות: מכל האמור לעיל, עולה, איפוא, כי לפי הטעם שאיסור הסרת המזוזה הוא כדי למנוע כניסת מזיקים, בכל מקרה אסור לבעל המזוזות להסירן, גם אם אינו מוצא לרכוש מזוזות אחרות לביתו החדש. אולם, לפי הטעם השני מותר לעקורן כדי להניחן בבית אחר, משום שאין בכוונתו להניחן למשמרת אלא להשתמש בהן למצווה בדירתו החדשה. להלכה הכריעו הפוסקים ("ברכי יוסף", סימן רצ"א, ס"ק ג'; "פרי מגדים", או"ח, סימן י"ג, מש"ז ס"ק ב'; הגאון מבוטשאטש, "דעת קדושים" ליו"ד, הלכות מזוזה, סימן רצ"א, ס"ק א'), כי אם בעל המזוזות אינו מוצא לרכוש מזוזות לביתו החדש, בשעת הדחק ניתן לסמוך על שיטת הגאונים שסוברים כטעם השני ולעקור

צעיר שזה עתה נשר מדרך היהדות. **צלילות** דמיוניתיהם של המשכילים ההכונים על הספרים, ריצדו בעליזות על הקיר. אש האח בערה שעות ארוכות עמוק אל תוך הלילה בזמן שהמשכילים התוכחו רבות ביניהם, תוך הבעת התמרמרות קשה כלפי ד"ר ליליינטל שבעל כרחם הטייל למשימה מייגעת זו.

השחר עלה, ומבעד לזוגיות החלונות הבחינו יושבי החדר ביהודים כשרים שהשכימו עם שחר להתפלל כוותיקין לקונם. הספרים נותרו על השולחן כמות שהם, והמתכנסים פרשו לשינה עמוקה, לא לפני שקבעו לשוב ולהפגש בשעות הערב כדי להגיע לכלל הסכמה.

בסופו של דבר קיבלו הכל את עצתו של המשכיל הקשיש, אשר הציע ללמוד עם הגרף אוברוב את סוגיית "תגרי לוד". סוגיה זו אינה כוללת מונחים תלמודיים בסיסיים, שהסברת כל אחד מהם לגרף תארך יום וליל, ואין בה דרשות מפסוקי התורה. הסוגיה כולה עוסקת במשא ומתן מסחרי מחושב, שנועד לסכם את הלך מחשבתם של תגרי לוד לגבי מקרה מסויים שאירע בעירם.

משנפלה ההחלטה סולקו כל הספרים מן החדר, למעט מסכת בבא מציעא. מאן דהוא השליך גזיר עץ לתוך האח הבעורת, ומתוך תחושת אתגר מעניין התיישבו המשכילים ללמוד את הסוגיה, כאשר הקשיש שבחבורה מוביל את הדיון.

שעות רבות ישבו בני החבורה כדי להטמיע בקרבם סוגיה זו. כאשר חשו כי ד"ר ליליינטל משייט בסוגיה כאילו לא נטש מעולם את ספסלי בית המדרש, לחצו הכל את ידו בחמימות ושיגרוהו לעבר הגרף אוברוב, לאמר: "הנני! הבה נלמד".

וישבו הד"ר והגרף בנג המפואר של הגרף. הדוקטור אחז בהתרגשות מסכת בבא מציעא, בעוד הגרף החזיק בידו קסת דיו וגליון נייר, כדי לסכם לעצמו ראשי פרקים תוך כדי הלימוד בספר של היהודים.

רוח קריה נשבה והלפה מעל קדקדו החשוף של ד"ר ליליינטל, שעסק בהסבר מאלף ומרתק על אודות צורת החישובים המסחריים המוזכרים בסוגיה, תוך שהוא מקפיד על כללי ההרצאה הנאותה, אותם שיננו ידידיו באוזניו חזור ושנה.

"אל תנופך בידך לצדדים, הוא יסתכל עליהם במקום על הפה ועל העיניים שלך, ויאבד את הריכוז", אמר לו אחד; "כאשר אתה פותח בנושא חדש, השתדל לדבר בקול בס עמוק, המקנה תחושת עניינות והרגשה כי למרצה הכל ברור ומובן, וזה עניין של זמן בלבד עד שהשומע יבין גם הוא", ליהג משכיל אחר. ד"ר ליליינטל שילב את כל העצות גם יחד, ונשא הרצאה נפלאה ומיוחדת במינה בפני הגרף אוברוב, שזה מזמן נטש את הקסת והגליון והביט בד"ר בפה פעור.

אט אט הבחין הד"ר, כי הגרף מעפף בעיניו פעמים רבות מידי. נראה שדבר מה אינו נהיר לו דיו, החליט ליליינטל, וחזר לסכם את הנושא בקצרה, הפעם מזווית אחרת, תוך התרגשות גוברת והולכת.

המשימה התקרבה ובהא אל קיצה. ככל שהמשיך הד"ר לשאת את דבריו, השתרגו וירידי ראשו של המיניסטר ורקותיו הלמו בפראות. הוא ניסה לגייס את כל כישוריו ולהתמקד בנושא שהורצה לפניו בטוב טעם.

ד"ר ליליינטל עמד לסיים את המשפט האחרון, ובטרם הספיק לפלוט אחת רוחה עמוקה, קם אוברוב מכסאו, הלם באגרופו החסון בגזע עץ עתיק והפטיר "לא הבנתני!".

שביעות רבים נמנע הד"ר המכובד מהנחת כף רגלו בארמונו של הגרף. גם כאשר הוא הניח להיפגש עם אוברוב, לא עלה בידו להסיר את המחיצה שנוצרה ביניהם בעקבות אותו מפגש אומלל. ידידותם כבר לא היתה כבעבר.

כאשר סיפר הנצי"ב עובדה מעניינת זו, הוא הבחין בפליאה רבתי שהתפרשה על פני שומעיו. המיניסטר ידוע היה בחריפותו המופלגת. האם באמת הוא לא הבין את ההרצאה מפי הד"ר?

אולם, הנצי"ב הביא בפניהם את דברי הגמרא במסכת סנהדרין (נט/א) "תורה צוה לנו משה מורשה - לנו מורשה ולא להם". התורה הקדושה

את המזוזה ממקומה [עייני ב"נימוקי יוסף", שכתב טעם שלישי, שאין לעקור את המזוזה מן הבית משום קדושת השכינה שחלה בו על ידי המזוזה].

חיך קודמים: מעניין לציין, כי בשו"ת "יוחי יעקב" (י"ד סימן ע"א) **מעלה סברה יפה**, שגם לפי הטעם שאיסור עקירת המזוזה הוא מפני המזיקים, כאשר בעל המזוזות אינו מוצא לרכוש מזוזות לביתו החדש, הוא רשאי לעקור את מזוזותיו. שכן, אין כל סיבה שהוא בעצמו יסתכן במגורים בבית שאין בו מזוזות, כדי למנוע סכנה זו מן הדייר שנכנס לביתו הישן... (עייני עוד שו"ת "אגרות משה", י"ד, חלק ד', סימן מ"ד; שו"ת "מנחת יצחק", חלק ט', סימן ק"ו; שו"ת "יביע אומר", חלק ג', י"ד, סימן י"ח).

דף קז/ב האי עיסקא

מינוס בבנק - מותר או אסור?

באחרונה פירטנו את סעיפיו של "היתר עיסקה", כיצד הוא פועל ומהן ההשלכות הממוניות הנובעות ממנו. קיצורו של דבר: "היתר עיסקה" מעניק פתרון עבור המבקש לתת את כספו לחבירו תמורת רווחים קבועים מראש, ללא איסור ריבית. לשם כך מחצית מן הסכום הוא מעניק כהלוואה שאת רווחיה יטול הלווה, ומחצית מן הסכום ניתנת כפיקדון שאת רווחיו יטול המשקיע. בסוגייתנו מבואר, שהלווה אינו רשאי להשתמש לצרכי מחייתו בכסף ההשקעה שקיבל לידי, שהרי בבסיס ההיתר עומד הסעיף הקובע שכספו של המשקיע ישא רווחים במסחרו של הלווה, ומהם מקור רווחי המשקיע.

יוצא איפוא, לכאורה, שכל אדם שהבנק משלם עבורו תשלומים שוטפים על ידי הוראות קבע עבור מים, טלפון וכדומה, חייב לעמוד על המשמר לבל ייווצר גירעון בחשבונו, שהרי הבנק גובה ריבית תמורת הגירעון. כמו כן, לא יהא אדם רשאי למשוך מזומנים מן הבנק לצרכי חייו השוטפים, כאשר חשבונו מצוי במינוס, שהרי באופן זה עיסקה אין כאן ולא היתר לגביית הריבית על ידי הבנק.

העצה המקובלת על רוב הפוסקים לפתור בעיה זו, היא על ידי הוספת סעיף בחוזה, שהלווה מקנה לבעל הממון חלק **בכלל עסקיו**. כלומר, בעל החשבון אמנם לווה כסף מן הבנק כדי לקנות מצרכי מזון, אך תמורת הלוואה הוא מקנה לבנק חלק בעסקיו, וממילא אין זו הלוואה רגילה כי אם עסקה, והאחוזים שגובה הבנק הרי הם בכלל היתר עיסקה [תמורת מניעת הלווה ממסירת דו"ח על מצב ההשקעה].

אלא שעצה זו הולמת בעל עסקים בלבד, או אדם שברשותו תכנית חיסכון. אולם על אדם שאינו סוחר ואין לו כל השקעה, מוטל לברר היטב אם הוא רשאי ללוות כסף מן הבנק, משום שלדעת **רוב הפוסקים** הלוואה זו כרוכה בבעיה הלכתית חמורה [אמנם, יש המתירים באפנים מסויימים גם לאדם שאין לו השקעה כל שהיא, עייני שו"ת "שואל ומשיב", מהדו"ק, חלק ג', סימן ק"ס, ובתליתאה, חלק א' סימן קל"ז, ועוד אחרונים].

נטילת משכנתא לצורך רכישת דירה: נידון זה מעשי ביותר למבקשים ליטול משכנתא לצורך רכישת דירה, כאשר למקבל המשכנתא אין מסחר או השקעה כל שהיא בסדר גודל של הלוואה. הנידון במקרה זה הוא, האם ניתן להחשיב את הדירה עצמה כהשקעה מסחרית, משום שקיימת אפשרות ריאליזציה שמחיר הדירה יעלה במשך הזמן, ולפיכך, אפשר שתתן את הבנק בעסק רכישת הדירה ולהחיל "היתר עיסקה". מאידך גיסא, מאחר שהרכישה נעשית לשם דיור ולא לשם רווח כלכלי, שמא אין להתייחס אל הדירה כאל עסקה. למעשה נוטים להקל כאשר השוק העסקי מתייחס לרכישת דירה כאל השקעה שאמורה להניב רווחים (עייני בספר "תורת הריבית", פרק ט"ז, סוף סעיף ט"ז).

דף קז/ב אמר רב זו עין

לחש להוצאת עין הרע!

הגמרא מספרת שרב ידע ללחוש על הקברים ולהבין את הסיבה שבעטיה נפטרו הנקברים, ואמר, כי 99% מהם מתו טרם זמנם משום עין הרע שהוטלה בהם (עייני רש"י, ד"ה "עבד"). ה"חזון איש" (ח"י"מ, ליקוטים, סימן כ"א, לדף י"ז) מבאר, שברור הדבר שחפץ או אדם שלא נגזר עליהם אבדון, אינם מתכלים על ידי עין הרע. אלא שלעיתים משמים מענישים אדם על ידי שמניחים אותו לנפשו ומסירים ממנו את ההשגחה השמימית וכך הוא נחשף לפגעים ולסכנות, בהם עין הרע. מלבד זאת, סכנת הפגיעה על ידי עין הרע יש בה גם להזיק מכח קטרוג הנוצר על ידה, כמאמר חז"ל הידוע שהשטן מקטרט בשעת הסכנה. בזהר הקדוש (פרשת בלק, עמוד שצ"א, דפוס ק) נאמר, שהיזק עין הרע פועל על ידי התפעלות מן החפץ או מן האדם, כפי שנהג בלעם הקוסם שביקש להטיל עין הרע על ישראל, ולשם כך שבחם וקילסם "מה טובו אהליך יעקב".

היא אלוקית. הקב"ה בכבודו ובעצמו כתבה ועל פיה הוא ברא את העולם. רק לעמו ישראל, עם סגולה, העניק הקב"ה את הזכות הגדולה להגות בתורתו ולהשכיל בעמקי סודותיה. בן אומה אחרת שילמד תורה, פעם יבין, עד כמה שהשגתו נותנת ופעם לא יבין, כפי שקורה לכל אדם שיש עיניים שבהם הוא מנסה לעמוד על טיבו של ענין מסויים והדבר לא עולה בידו. אולם, בן העם היהודי, סיים הנצי"ב, זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת בעת שהוא עומל בתורה ומתאמץ להבין את עמקי סודותיה.

ברוך הוא אלוקינו שבראנו לכבודו.

עלינו להודות בכל יום ויום על הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו להיות מיושבי בית המדרש, ולקבוע עיתים לתורה הקדושה, כי היא חיינו ואורך ימינו.

המעניין לזכות את הרבים
בספור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 93-67-570-03
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף צג/ב **הלסטים** - הרי זה אונס... אבל הוליקן למקום גדודי חיה ולסטים - אינו אונס.

ליסטים, ליסטיסים וליסטים - חלק ב'
ידיעת מקורה הלועזי של המלה "ליסטים" תועיל לנו בפתרון תמיהה החוזרת ונשנית בסוגיות רבות: האם השם "ליסטים" הוא שווד יחיד או שוודים רבים?

מחד גיסא, מצאנו עשרות מקומות ש"ליסטים" הוא לשון יחיד, כגון "לסטים מזויין" (בבא מציעא צג/ב) ולא "ליסטים מזויינים". כיוצא בו שנינו: "מעשה בלסטים אחד" (ברייתא המובאת בתלמוד הבבלי יבמות כה/ב וכיו"ב בתוספתא, ראה להלן).

מאידך גיסא, במקומות רבים "ליסטים" הוא לשון רבים, כגון: "קצריה לסטים" (פאה פ"ב מ"ז), "גלחיהו לסטים" (נזיר פ"ו מ"ג), "הוציאהו לסטים - לסטים חייבים" (בבא קמא פ"ו מ"א). וכן במדרש המפורסם שמביא רש"י בראשית פירושו לתורה: "ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" (ע"פ תהלים קיא/ו), שאם יאמרו אומות העולם לישאל: "לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים!" - הם אומרים להם "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

לשאלה זו חשיבות רבה להלכה, כמובא בסוגייתנו: על משנתנו (פ"ז מ"ט; צג/ב) המגדירה את "הלסטים" כ"אונס", ולכן שומר שכן אינו צריך לשלם על מה שנגנב, תממה הגמרא: "אמאי? לוקי גברא להדי גברא!"; כלומר, מתוך שהניחה הגמרא שהמשנה מדברת ב"לסטים" יחיד, הקשתה: למה ייחשב שוד זה כאונס, באשר ישנם יחסי כוחות שוים בין השומר והשודד: אחד מול אחד! ורב מתרץ את המשנה באוקימתא: "בלסטים מזויין".

רק אם השודד חמוש ייחשב השודד כאונס; ואם לא - נדרש כל שומר לעמוד על משמרתו כנגד השודד ולהגן על הרכושו שנמסר לשמירתו.

הנהח זה, שה"לסטים" של משנתנו אינו אלא שודד יחיד, מתבסס הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל המכריע בתשובותיו ש"שומר שטען ששניים, שלא היו מזוינים, לקחו ממנו החפץ, והוא היה ירא ללחום עמהם" - הרי זה אונס (שו"ת אגרות משה חלק ח"מ א' סימן סו-סז, דלא כרב השואל).

לכאורה יש לשאול מניין פשוט לגמרא שאין מדובר ב"לסטים" רבים?

להבדלת הנושא נחזור בשבוע הבא ונסביר כיצד השם "לסטים" פעמים משמש בלשון יחיד, ופעמים רבים.

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב"ב. דוא"ל u-frank@neto.bezeqint.

לחשים רבים ומגוונים נהוגים בעדות שונות להוצאת עין הרע, ובספרי הפוסקים אנו מוצאים שדנו אם מותר להשתמש בלחשים ובהשבעות לצורך מניעת או הוצאת עין הרע.

השבעת המלאכים שישמרו על קולו הערב של החזן: בעל ה"לבוש" (תחילת סימן תקפ"ד) מתייחס לתופעה שרווחה בזמנו בקרב החזנים, שבטרם ניגשו לעמוד התפילה, השביעו את המלאכים בשמותיהם שיבואו לעזרתם ויסייעו להם להתפלל בקול רם, חזק ונעים ולבל יחר גרונם. ה"לבוש" שלל בחריפות נוהג פסול זה ובראשית דבריו הוא מציין, כי עצם השבעת המלאך כסיוע לתפילה יש בה משום גיחוך, שהרי התפילה היא לפני הקב"ה ואין להשתמש במלאכים כסיוע לתפילה.

הגייה שגויה של שם מלאך עלולה להזיק: בנוסף לכך כותב בעל ה"לבוש" כי יש להתרחק כמטחווי קשת מהגיית שמות מלאכים לצורך השבעתם, משום שלשם השגת המטרה יש להגות במדוייק את שמו של המלאך. והיה, אם ההוגה את שם המלאך טועה, אף בהטיה זעירה, יתכן שהוא משביע בכלל מלאך אחר, שהשבעתו לא זו בלבד שאינה מועילה אלא אף יש בה כדי להזיק. לפיכך הוא כותב, כי על מנת להשתמש בשמות המלאכים, יש ללמוד את שמותיהם מפי רב חשוב ומקובל ולא מתוך ספר, משום שבלמוד מתוך הכתב עלולה להשתרש טעות דקדוקית, או טעות באחת האותיות (וכן מביא בשם "מנורת המאור", נר שני, כלל ט', פרק ב', וכן הביא בשם ספר העיקרים, מאמר שני, פרק כ"ה).

אילו לחשים מותר ללחוש בימינו? לאור דברים אלה כתב ה"שדי חמד" (כללים, מערכת הלמד, כלל קי"ז), כי אין להשתמש בהשבעות להוצאת עין הרע הכוללות שמות מלאכים, אך בהשבעות אשר אינן כוללות שמות מלאכים, אלא את השבעת המזיקים בלבד, כגון: "משביע אני עליכם כל מיני בישא" וכו', אין כל מניעה להשתמש (נוסח השבעות מזיקים עיין בספרי החיד"א בסוף ספר מורה באצבע, וכן בספר "עטרת חיים" להגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל). אולם ה"שדי חמד" מביא את דעתו של בעל ה"פתח דביר", שבדורות האחרונים אין להשתמש גם בהשבעות אלו, משום שאין בנמצא מי אשר בכוחו להשביע את המזיקים. הוא מוסיף כי לכל הדעות אין מניעה ללחוש לחשים להוצאת עין הרע אשר אינם כוללים השבעות.

חרם הקדמונים על שימוש בסגולות וברפואות המוזכרות בגמרא: סוג נוסף של לחשים שאין לעשות בהם שימוש, הם הלחשים והרפואות המובאים בגמרא לגבי מחלות ותופעות שונות. בעלי התוספות (מועד קטן, יא/א, ד"ה "כוורא") כותבים שהסיבה לכך היא משום שטבע בני האדם השתנה במהלך הדורות, ואין כל הכרח שהלחשים שהועילו לאנשים שחיו בתקופת חז"ל יועילו גם בימינו אנו. המהרי"ל (בליקוטים שבסוף ספר מנהגי מהרי"ל) מציין טעם נוסף לכך, משום שיתכן שהלחוש לא ידקדק כראוי בלשונו ועקב כך לא יעלה הלחש כראוי, והאנשים יזלזלו בדברי הגמרא, משום שיתלו את אי ההצלחה בלחש ולא בלחוש. בקשר לכך, כתב בעל "ים של שלמה" (חולין, פ"ח סימן י"ב) שמן הטעם האמור יש חרם הקדמונים שגזרו על השימוש בסגולות וברפואות המוזכרות בחז"ל, ואם הראשונים כמלאכים גזרו כך, ודאי שבדורות המאוחרים יותר, חלילה מלהשתמש בסגולות אלו.

ניצוד להוציא דבר מאכל שנתקע בגרונו של אדם: המהרי"ל מציין בדבריו, כי יש לחש אחד שמוזכר בחז"ל שמותר להשתמש בו היום משום שהוא בדוק ומנוסה ואין חשש שאנשים יבואו לזלזל בדברי חז"ל. לחש זה מוזכר בגמרא (שבת, א/זא) האומרת, שאדם שדבר מאכל נתקע בגרונו, יטול את אותו סוג מאכל, יניחו על ראשו ויאמר: "חד חד נחית, בלע בלע נחית, חד חד", והרווחה תבוא לגרונו. מאחר שמותר להשתמש בלחש זה, נציין את דבריו של ה"נווה שלום" (הובא בספר "טהרת הים") שיש לומר לחש זה ג' פעמים.

לחש למציאת חן בעיני אויב: מעניין לציין את דבריו של הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל (בעל "בן איש חי", בספרו שו"ת "תורה לשמה", סימן תכ"ד), שנשאל אם מותר לעשות שימוש בסגולה הידועה למציאת חן בעיני אויבים על ידי אמירת שמו של המלאך אוריאל שבע פעמים בנשימה אחת. תשובתו: ידוע שמותר להזכיר כל שם של מלאך שנקראו בשמו בני אדם, ומאחר שכבר בתקופת הנביאים (דברי הימים, א' ט"ו) אנו מוצאים שהיו בני אדם שנקראו בשם זה, אין כל מניעה משימוש בסגולה זו.

אחד עשר פסוקים המתחילים באות נון: לסיים, מעניין לציין כי בביתו של אחד מצדיקי ירושלים, שרבים פונים אליו בענייני עין הרע, תלויה במסגרת בולטת וגדולה, תפילה נגד עין הרע המורכבת מאחד עשר פסוקים המתחילים באות נון. תפילה זו נמצאת בסיפורים ורבים נהגו לאמרה (בסידור תפילה כל פה עמוד 296).

נסא דברכתא

- מעומקא דליבא נשגר בזאת ברכת מזל טוב לרגל השמחה השוויה במעונם של הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשו הר"ה ג אהרון אברהם שליט"א ביהכ"נ תפארת למשה - נתניה לרגל הולדת הבת
- הרה"ג מנחם דרורי שליט"א ביהכ"נ אוהל יעקב - אלעד לרגל הולדת הבת
- הרה"ג שלמה מונק שליט"א ביהכ"נ שבת אחים - רכסים לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות
- הרה"ג צבי קרייזר שליט"א ביהכ"נ דברי שיר - בני ברק לרגל נישואי הבת
- הרה"ג משה רוטנר שליט"א ביהמ"ד מקור ברוך - רמת ויז'ניץ חיפה לרגל נישואי הבת
- הרה"ג ראובן שפרינצלס שליט"א ביהכ"נ אהבת תורה, ויז'ניץ - חיפה לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות בברכת התורה ולומדיה מאורות הדף היומי

לעילוי נשמות

הר"ר **צבי נתן פינקלשטיין** ז"ל ב"ר חיים מנחם ז"ל נלב"ע י"ד מנחם אב תשנ"ז **תנצב"ה** הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמות

הר"ר **חיים פרנקל** ז"ל ב"ר יעקב הכהן ז"ל נלב"ע י"ג באב תשס"ד **תנצב"ה** הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמות

הר"ר **אברהם משה בליטנטל** ז"ל בן הר"ר יהודה אריה ז"ל נלב"ע י"א באב תשמ"ט **תנצב"ה** הונצח ע"י נכדו ידידנו הר"ר **שאל חסיאל** ומשפ' שיחיו בני ברק

העלון יוצא לאור ע"י מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר) 5
ת.ד. 471 בני-ברק P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
איימיל: meorot@meorot.co.il

Main Office: Wagman street 1
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
tel: +972-3-5775333
Fax: +972-3-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700